مسئولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

لیکوال: فضل الرحمن «فاضل»
رالیږونکی: صلاح‌الدین سعیدي

۲۰۲۴/۰۳/۱۰

د شرق نابغه سید جمال الدین «افغاني»

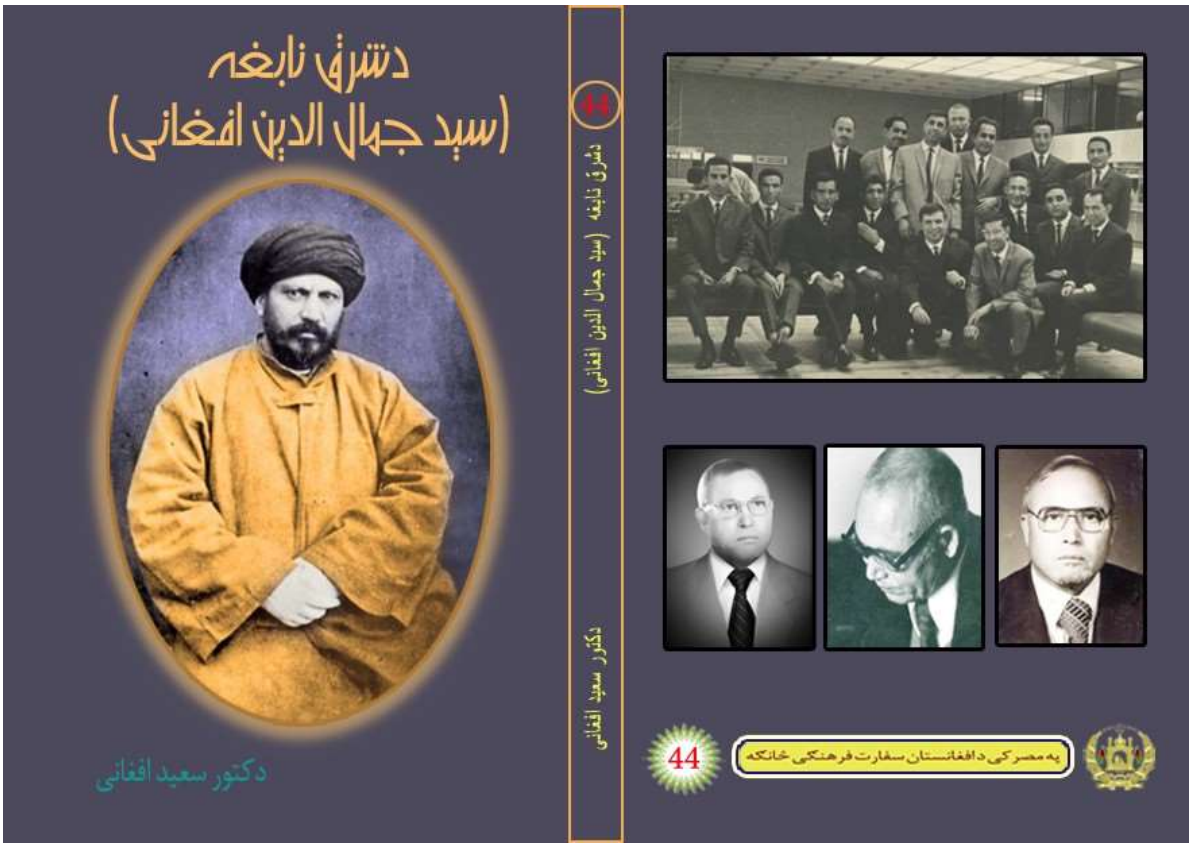

یادداشت :

برادر دانشمند فاضل ،جناب فضل الرحمن فاضل السلام علیکم و رحمه الله و برکاته اما بعد!

کار دوامدار علمی، تحقیقاتی، ارج گزاری، دوعا و زنده نگه داشتن افتخارات افغانستان و عالم اسلام وبلاخره غنا بخشیدن سرمایه های ملی کشور از کار دوامدار و خستگی ناپذیر شما و ادامهٔ این سلسله از مباهات به دوست و فاضل مانند شما را افتخار دارم.

یاد بود و دوعا در حق پدر مرحوم ام مولانا دوکتور محمد سعید «سعیدافغانی» و نشر و پخش افکار و اندیشه های شان در مدت کار رسمي دیپلوماتیک شما مانند سفیر در جمهوری عربی مصر و بقیه مدت کار شما، اسم با مسمای افغانی چه در فضیلت شما و چه در تقوا وچه درسهای علمی شما قابل قدر و خداوند متعالی به شما و گذشتگان ما جنت فردوس نصیب کند و خداوند متعال برای شما اجر عظیم اعطاء فرماید!

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

من شما را انسان فاضل، لطیف و دانشمند به خاطر شخصیت خود شما، بخاطر خاطرات نیک دوران مکتب مان و بخاطر استاد جلیل القدر سایف شهید و بلاخره با دور اندیشي و پراخ اندیشی شما با تمام تواضع، صداقت، تقوا و متانت شما ارج گذاشته و افتخار کشور و ملت افغان میداند!
خداوند متعال در پشت و پناه شما و تمام خانوادۀ شما باد!
آمین یا رب العالمین
به نمایندکی از خود ، خانوادۀ مرحوم «سعید افغانی» و درود و تهنیت به روح پاک و مجاهد کبیر تأریخ اسلام، سید جمال الدین الافغاني .
یادداشت:
نوشته ای ذیل برادر محترم فضل الرحمن «فاضل » بر کتاب د شرق نابغه سید جمال الدین « افغاني» در قاهره - جمهوریت عربی نیز چاپ گردیده بود که ذیلاً تقدیم می یابد:
دکتور صلاح الدین « سعیدی ـ سعید افغانی »
د شرق نابغه سید جمال الدین « افغاني »
لیکنه : فضل الرحمن « فاضل »

لکه چې پوهیږو د شلمي پیړۍ په دویمه نیمایي کښې ، افغانستان د ازهرپوهنتون ته محصلین د زدکړو لپاره لیږل پیل کړل، که په دقیقه توګه د هغو محصلینو ترمنځ بررسي ترسره شي ، د همغه محصلینو په ډله کښې د دکتور محمد سعید افغاني نوم په سر کښې راځي، چې د زدکړې په وخت کښې پدې هیواد کښې په عربي ژبه د ده لیکنی هم چاپ شوئ .
د لیږل شوي محصلینو ترمنځ ځیني نومورو هم شتون درلود چې وروسته د افغانستان په سیاسي او علمي ډګرونو کښې ښه و ځلیدل چې : پوهاند غلام محمد « نیازي» ، استاد برهان الدین « رباني» ، استاد عبد رب رسول « سیاف» ، حضرت صبغت الله « المجددي» ، پوهاند عبدالسلام « عظیمي» ، پوهاند وفی الله « سمیعي» ، محمد موسی « شفیق» ، محمد صدیق « سیلاني» ، عبدالقیوم « رهبر» ، سیف الرحمن « سایف» ، عنایت الله « رشید» ، پوهاند محمد کبیر، پوهاند غلام صفدر «پنجشیري »، جوهر « صدیقي » ، پوهاند نعمت الله « شهراني » ، ډاکټر سیدجان « بیان» ، محمد ګلاب « بشار» ، پوهاند عبدالعزیز، پوهاند غلام محی الدین « دریز » او په لسګونو نور چې د خپلې دورې لایق محصلین ؤ.
د دی ځلیدلی کسانو په جمله کښې راځي، مګر د خپلې تحصیلي دورې په موده کښې چې په مصر کښې اوسیدل د عربي او مصري مخاطبانو ترمنځ یې د خپلو آثارو او تالیفاتو نشر کولو ته پاملرنه ونه کړه .
ځیرنی څرګندوي چې یوازې دکتور سید محمد موسی « توانا» خپله د دوکتورا رساله یا تیزس په « ۱۹۷۱ م» کال کښې د « الإجتهاد و مدی حاجتنا الیوم في العصر الحاضر» تر عنوان لاندی او همدا رنګه دکتور عنایت الله « ابلاغ » خپله رساله د «امام أبوحنیفة المتکلم» تر عنوان لاندی په قاهره کي د زدکړې پای ته رسولو وروسته چاپ کړئ.
دوه کتابونه چې په عربي نړۍ کښې خاص شهرت لري او آن تر دی چې د « ۱۹۷۱ م » کال څخه راپدیخوا چې چا د اجتهاد په هکله کتاب لیکلی هرومرو د پوهاند دکتور سید محمد موسی « توانا » اثر یې د عمده مرجع او سرچینې څخه شمیرل کیږي .
ولې دکتور محمد سعید « سعید افغاني » له دوي نه د مخه خپل مهم کتابونه لکه نابغة الشرق « په ۱۹۶۷ م » کال کښې او همدارنګه شیخ الإسلام عبد الله الأنصاری الهروي، مبادئه وآراؤه الکلامیة والروحیة په کال « ۱۹۶۸ م » کښې په قاهره کښې چاپ کړل، چې پدی لړ کښې د نورو څخه مخکښ دي.
که څه هم د شلمي پیړۍ په وروستیو او د یوویشتمی پیړۍ په لومړیو کښې خدای بخښلي دکتور محمد امان « صافی» خپل څو اثار په قاهره کښې چاپ ته ورسول، ولې د ده ګټور کتابونه د هغه دوري وروسته چاپ شول چې په مصر کښې هستوګنه غوره کړه او د عربي هیوادونو په پوهنتونونو کښې د استاد په توګه وظیفه ترسره کوله.
مګر د دکتور سعید افغانی ښوالی پدی کښې و چې د تحصیل په دوره کښې یې خپل کتابونه چاپ کړل او د زدکړو پای ته رسولو وروسته، افغانستان ته ولاړ .
د یادونې وړ ده چې هغه کسان چې مصر ته د زدکړو لپاره راتلل لکه : استاد برهان الدین « رباني» او داسی نور، دوي په هیواد د ننه د مجلو او ورځپاڼو سره د لیکنو او د همکارئ تجربه درلوده ولې د دوي ترمنځ یوازینی کس سعید افغاني ؤ چې قاهری ته د تګ څخه مخکې د نجم المدارس مدیریت په غاړه درلود او په هغه مدرسه کښې د « النجم » په نوم جریده په« ۱۳۳۷ » هجری لمریز کال کښې د زدکوونکو د پوهې له پاره تاسیس کړه، همدارنګه یې د « اخلاق » په نوم نشریه هم د حبیبیې په لیسه کښې د تدریس په وخت کښې د اساس ډبره ایښې وه تر څو زدکوونکې لیکنی او شاعری ته تشویق کړي.
په هر ترتیب « دشرق نابغه » کتاب چې نن یې درنو لوستونکو ته وړاندې کوو د سید جمال الدین « افغاني » د پیژندنی، افکارو او نړیوالو کړنو په ډګر کښې د مهمو آثارو څخه بلل کیږي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

د دې کتاب عربی متن هغه وخت په قاهره کښې خپور شو، کله چې د لطف الله خان « جمالي » د کتاب ژباړه د دی عنوان لاندی (جمال الدين الأسد آبادی المعروف بالافغانی کما يقدمه ابن أخته ميرزا لطف الله خان) خپور شو، دغه کتاب د صادق نشأت ايراني او دکتور عبد المنعم حسنين مصريي له خوا د فارسي څخه عربی ته وژباړل شو او د دی ژباړې څخه هدف دا وه ترڅو په سيد جمال الدين حمله وکړي او د ده افغانيت د پوښتنې لاندی راوړي او همدارنګه د ده اصلي عقيده او مذهب باندی ګوزارونه وکړي، دا هغه څه وو چې وروسته په اتيايمه لسيزه کښې ډاکټر لويس عوض هغې ته ادامه ورکړه .

ما کله چې د دکتور محمد سعيد افغاني ژوندليک د هغه نږدې دوست او ملګري پروفيسور عبدالله بختياني « خدمتګار» په کتاب « څو ديني ستوري» کښې مطالعه کړ په هغه ځای کښې چې وايي :

(مولوي ولاړ او دکتور راستون شو) داسې ښکاري چې هغه په دوه څلويښت کلنې کښې مصر ته د زدکړو لپاره تللی، چې پدی عمر کښې هرڅوک چې وې بايد ډېر زيات لوړ همت ولري چې د زدکړی يوې مرحلی د انقطاع څخه وروسته، يوځل بيا تحصيل ته مخ واړوي او د زده کوونکې په چوکی کيني، لکه څنګه چې پوهيږو دکتور سعيد افغاني لا د مخه خپله کورنی تشکيل کړی وه، چې څو بچيان يې هم درلودل، خو د ده لوړ همت دئ دې ته تيار کړ چې د « ۱۳۴۲» څخه تر « ۱۳۴۷ هجري لمريز کال » کې مصر ته راشي تر څو په اسلامي فلسفه کښې ماسټرې او دکتورا تر لاسه کړي .

دلته د يادونی وړ بولم هغه کسان چې د کابل د عربی دارالعلوم څخه فارغ وو، د دوی شهادت نامې په افغانستان کښې د بکلوريا سره معادله وی، مګر په مصر کښې د ازهر پوهنتون شرعی پوهنځيو سره مقايسه او ليسانس ته معادله کيدلی، له همدی کبله د دکتور سعيد افغاني او د خدای بخښلي محمد موسی شفيق، شهادت نامې هم د ليسانس سره معادله او دوې په ماسټرې دوره کښې شامل شول .

د افغانستان د ديني مدرسو د تحصيل کچه د هغه څخه څرګندېږي چې دکتور سعيد افغاني د کابل دارالعلوم کښې مخکې له دی چې په پنځم ټولګي کښې شامل شي، د هغه څخه د نحوی په علم کښې د « شرح جامي » په کتاب کښې امتحان و اخيستل شو او د بريالي کيدو وروسته د کابل دارالعلوم په پنځم ټولګي کښې شامل شو، نو هغه څوک چې د « شرح جامي » کتاب امتحان ورکړي تر څو د کابل عربی دارالعلوم په پنځم ټولګي کښې شامل شي او اته ۸ کاله نور هم درس ووايي، نو څرګندی ږي چې په هغه وخت کښې د درسي نصاب کچه په عربی دارالعلوم کښې کوم حد کښې وه .

دغه معادله چې د عربی دارالعلوم شهادت نامه په ازهر کښې په ليسانس معادله کيږي د ځينو خوښه نه وه، له همدی کبله په هغه وخت کښې په قاهره کښې د افغانستان سفارت رسماً د ازهر پوهنتون څخه غوښتنه وکړه چې د افغانستان د ديني مدرسو شهادتنامی دې په ليسانس نه معادله کوي، بلکه هغه دې د بکلوريا سره برابر معادله کړي او برابر وګڼي.

نو کله چې دکتور سعيد افغاني د دکتورا سند سره کابل ته لاړ او غوښتل يې چې د شرعياتو په پوهنځی کښې استاد او علمي کدر وټاکل شي د کابل پوهنتون اداري هيئت د مخالفت سره مخامخ شو، ورڅخه وغوښتل شول ترڅو د ماسټرې او دکتورا شهادت نامې ترڅنګ د ليسانس شهادت نامه هم راوړي، د دکتور سعيد افغاني له خوا داسی منطقي استدلال چې ګڼي د ازهر مشهور او لوی پوهنتون د ده دعربی دارالعلوم شهادت نامه په ليسانس معادله کړه، کار ورنکړ او دی پيښې د دکتور سعيد افغاني په روحيه باندی منفي تاثير وکړ چې غوښتل يې د کابل پوهنتون په چوکاټ کښې خدمت وکړي، د ټولو نه مهمه دا وه چې د کابل پوهنتون د شرعياتو پوهنځی د يو هغه وتلي کس د تجربې څخه چې هيواد په ديني مدارسو کښې روزل شوی ؤ او درس يې ويلی ؤ او مولوي ؤ چې دکتورا يې هم واخيسته، او کولئ شول ترڅو نورو طالب علمانو له پاره نمونه وي.

ولی بدبختانه داسی ونه شول او خلک د هغه کس د تجربی نه چې هغه د لغمان د خير آباد د عمرزيو د زدکړی مرکزونو څخه ځان د نړۍ مشهور او وتلي پوهنتون يعنی الازهر ته ورسؤ، محروم پاتې شو .

زه په خپله د دکتور سعيد افغاني د نوم سره د شپږ څلويښتو کلونو راپديخوا آشنا وم او د نن څخه څلويښت کاله په خوا د دکتور سعيد کور چې زما د مشر ورور شهيد استاد سايف د کرايي کور سره نژدی ؤ او د جمعي لمونځ به مو په يو مسجد کښې ادا کولو، ډېر ځله مې دکتور سعيد افغاني ليدلی همدا رنګه مې د ده زامنو هر يو :

دکتور امين الدين « سعيدی» او دکتور صلاح الدين « سعيدی» چې د ابوحنيفه په مدرسه کښې ز ما څخه دوه کاله مخکې وو پيژندل او يو ځل يې د اروابناد ډاکټر صاحب سعيد افغاني ليدو او زيارت ته هم ورغلم او زه يې د يو ځوان په توګه ډېر تشويق کړم ، د ۱۳۵۶ لمريز کال په پسرلي کښې چې د ژمي رخصتيو څخه له بدخشان نه کابل ته را وګرځيدم «د شرق نابغه » کتاب مې وليد چې د سيد جمال الدين د اتيايمې کليزې په مناسبت د « ۱۳۵۵» لمريز کال د کب مياشت کښې د بيهقي د چاپولو مؤسسې له خوا د چاپ څخه راوتلی و .

ددی کتاب د چاپ دواړه مهتممان زما دوستان ؤ، يو يې د دکتور صاحب سعيد افغاني زوې ښاغلی امين الدين «سعيدی» او بل مهتمم چې د ابوحنيفه د مدرسی د مبارز او په علم مين خدای بخښلی عبدالرزاق فهيم و، چې زما له پاره د دوی نومونه د کتاب د مهتممانو په توګه بله جاذبه هم درلوده .

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

د « شرق نابغه » په افغانستان کښې د لوستونکو له پاره ډېر په زړه پور ې او په خاص ډول يې هرکلی وشو، چې ډېر ژر يې نسخې خرڅې او بيدرکه شوی، تر دی ځايه چې ليکوال يې مجبور شو ترڅو په خپل مصرف د کتاب زر ۱۰۰۰ ټوکه نوری نسخې هم چاپ کړي .
مخکې د دې چې دا کتاب په دويم ځل په قاهره کښې چاپ شي د کتاب په مراجعه کولو کښې راته څرګنده شوه چې نوموړی کتاب لا هم ډېر نوي او بکر مطلبونه لري او د لوړئ علمي څيړنی څخه برخمند دی .
که چيرته پدی کتاب نيوکه وشي هغه نکتی ته به اشاره وشي چې د دی کتاب زياتی مراجع په عربی ژبه دې، او شايد د ليکوال د وطن څخه لريوالئ لامل ګرځيدلی وي، چې د سيد جمال الدين آثار په فارسی ژبه د څيړونکي او عاليقدر مؤلف سره نه وو، په خاصه توګه د سيد هغه مهمی رسالئ اصلي متن يعنی (نيچريه) چې مرحوم سعيد افغاني د هغه رسالی په عربی ژباړل شوي نسخې څخه ګټه پورته کړئ .
په هرترتيب دا کتاب هم د افغانستان د فکري پانګې څخه دی، چې په قاهره کښې د افغانستان سفارت د دکتور سعيد افغاني قدرمن زوي ښاغلي دکتور امين الدين «سعيدی» څخه يوه نړۍ مننه کوې چې د کتاب کامل او ټيپ شوی متن يې د افغانستان سفارت ته ليږلی دی او موږ هم پدی وياړو چې ټولو هيوادالو او په خاصه توګه د مصر په پوهنتونونو کښې ځوانو محصلينو ته دا کتاب وړاندی کوو.
مخکې د دې چې دا سريزه پاي ته ورسوم لازمه ګڼم چې د خدای بخښلي دکتور سعيد افغاني يوې بلی ښيګڼې ته اشاره وکړم، هغه هم دا چې خدای بخښلي خپل کتاب « نابغة الشرق » چې په عربي ليکلئ ؤ، يوه لسيزه وروسته يې د خپلو خلکو په ژبه يعني پښتو ته وژباړلو، ترڅو د کتاب څخه لا زياته ګټه پورته شي، دا پداسې حال کښې چې په زرګونه افغان محصلينو د ماسټرئ او دکتورا رسالئ يا « تيزس» په بهرنيو ژبو ليکلي دي، ولي د خپلو خلکو د ګټې اخيستنی لپاره يې خپلو ژبو ته ندي ژباړلي، که چيرته دوې ټولو د دکتور سعيد افغاني په لاره قدم ايښئ وای او خپل آثار يې د خپلو خلکو په ژبو ژباړلي وو، نن ورځ به د افغانستان علمي کتابونو ته په زرګونه نور علمي کتابونه هم ورزيات شوي وو .
د «شرق نابغه» د ليکوال سعيد افغاني او د عالي مقام ويښوونکي «سيد افغاني» اروا وې دی ښادې وي !

فضل الرحمن «فاضل»
قاهره
لیندۍ ۱۳۹۴ ډسمبر - ۲۰۱۵ م صفر المظفر ۱۴۳۷ ق

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ